

PABAIGA

Biurokratinės tvarkos ir jos priešybės, verslinės tvarkos, techninių charakteristikų analizė duoda raktą objektyviam ir nešališkam abiejų sistemų funkcionavimo įvertinimui darbo pasidalijime.

Viešoji administracija, valstybinio prievartos aparato valdymas, neišvengiamai turi būti formalistinis ir biurokratinis. Jokia reforma negali pašalinti valdiškų biurų biurokratinių bruožų. Beprasmiška kaltinti juos dėl jų nerangumo ir vangumo. Beprasmiška dejuoti dėl to, kad vidutinio biuro klerko stropumas, rūpestingumas ir darbštumas kaip taisyklė žemesnis už tas pačias vidutinio darbininko savybes privačiame versle. (Pagaliau yra daug viešų tarnautojų, kurių entuziastingas stropumas prilygsta nesavanaudiškam pasiaukojimui). Nesant apibrėžtų sėkmės ir nesėkmės kriterijų didžiajai žmonių daugumai paprasčiausiai beveik neįmanoma surasti tų paskatų pastangoms, kurias lengvai teikia piniginė apskaita pelno siekiančiame versle. Beprasmiška kritikuoti biurokratą dėl pedantiško griežtų taisyklių ir nuostatų laikymosi. Tokios taisyklės būtinos, kad viešoji administracija neišslystų iš vyriausių pareigūnų rankų ir nevirstų pavaldžių klerkų viršenybe. Be to, šios taisyklės yra vienintelis būdas padaryti įstatymą viešpataujančiu viešų reikalų tvarkyme ir apginti piliečius nuo despotinės savivalės.

Pašaliniam stebėtoju lengva smerkti biurokratinį aparatą dėl išlaidumo. Tačiau pareigūnas, kuris atsako už tarnybos kokybę žvelgia į reikalą kitu kampu. Jis nenori užsikrauti sau per daug rizikos. Jis nori būti saugus ir keleriopai apsidraudęs,

Visi tokie trūkumai neišvengiami atliekant patarnavimus, kurie negali būti kontroliuojami piniginiams pelno ir nuostolio atsiskaitymais. Dar daugiau, mes niekada nebūtume net atpažinę šių trūkumų, jeigu neturėtume galimybės palyginti biurokratinę sistemą su pelno siekiančio verslo veikimu. Ši tiek žeminta "niekingo" pelnijimosi sistema išugdė žmonėse efektyvumo pagavą ir didžiausios racionalizacijos siekį. Bet turime sisitaikyti su faktu, kad policijos departamento ar mokesčių inspekcijos valdymui neįmanoma taikyti išbandytų pelno siekiančio biznio metodų.

Tačiau reikalas įgyja visai kitą prasmę regint fanatiškas pastangas pertvarkyti visą gamybos ir prekybos mechanizmą į milžinišką biurą. Lenino iškeltas idealas - valstybinę pašto tarnybą padaryti visuomenės ekonominės organizacijos pavyzdžiu, paverčiant kiekvieną žmogų sraigteliu mižiniškoje biurokratinėje mašinoje⁶ reikalauja, kad būtų demaskuotas biurokratinių metodų nepilnavertiškumas lyginant juos su privataus verslo metodais. Tokia analizė, žinoma, nesiekia pasmerkti mokesčių rinkėjų, muitininkų ar

policininkų darbą ar sumenkinti jų pasiekimus. Tačiau būtina parodyti, kuriais esminiais aspektais plieno įmonė skiriasi nuo ambasados, o batų fabrikas nuo santuokų registracijos įstaigos, ir kodėl būtų klaida perorganizuoti kepyklą pagal pašto tarnybos modelį.

Kas tendencingai vadinama "pelnijimosi" principo pakeitimu "tarnybos visuomenei" principu, baigtųsi tuo, kad netektume vienintelio reikmių racionalaus tenkinimo ir apskaitos metodo. Verslininko gautas pelnas - tai išraiška fakto, jog jis gerai pasitarnavo vartotojams, tai yra visiems žmonėms. Tačiau biurų veiklos atžvilgiu nėra jokie apskaitos metodo, leidžiančio nustatyti jos sėkmę ar nesėkmę.

Bet kurioje socialistinėje sistemoje tik centrinė gamybos valdymo vadovybė turėtų galią įsakyti, o visi kiti privalėtų tik vykdyti gautus įsakymus. Visi žmonės, išskyrus gamybos cara, turėtų besąlygiškai paklusti instrukcijoms, kodeksams bei reglamentacijoms, nuleidžiamoms vyresnybės. Žinoma, galbūt kiekvienas pilietis turėtų teisę siūlyti kokius nors pakeitimus šioje milžiniškoje reglamentacijos sistemoje. tačiau kelias nuo tokio pasiūlymo iki jo priėmimo kompetentingos aukščiausios valdžios geriausiu atveju būtų toks pat ilgas ir sunkus, kaip šiandieną kelias nuo laiško į redakciją ar straipsnio spaudoje, siūlančio įstatymo pakeitimą, iki jo priėmimo įstatymdavių organo.

Istorijos bėgyje būta daugybės judėjimų, entuziastingai ir aistringai reikalavusių socialinių institucijų reformos. Žmonės kovojo dėl savo religinių įsitikinimų, dėl savo civilizacijos išlikimo, dėl laisvės, dėl savivaldos, dėl baudžiavos ir vergovės panaikinimo, dėl teisingumo įsiviešpatavimo teismuose. Šiandieną milijonai žavisi planu paversti visą pasaulį biuru ir padaryti kiekvieną biurokratu išnaikinant visą privatų verslą. Ateities rojus įsivaizduojamas kaip visa apimantis biurokratinis mechanizmas. Galingiausias reformų sąjūdis, kurį kada nors pažino istorija, pirmoji ideologinė kryptis, neapsiribojanti tik atskira žmonijos dalimi, bet palaikoma visų rasių, tautų, religijų ir civilizacijų žmonių, siekia visuotinio biurokratizavimo. Pašto tarnyba tarnauja provaizdžiu Naujosios Jeruzalės statybai. Pašto klerkas tapo ateities žmogaus prototipu. Ir upės kraujo jau išlietos šio idealo įgyvendinimui.

Šioje knygoje mes svarstome ne asmenis, bet visuomeninės organizacijos sistemas. Mes nesakome, kad pašto tarnautojas yra nepilnavertis, palyginus su kitais žmonėmis. Būtina suprasti tik viena - kad biurokratinės organizacijos tramdomieji marškiniai paralyžuoja individo verslumą, tuo tarpu kapitalistinėje rinkos visuomenėje tam verslumui visada yra sėkmės šansų. Pirmoji sistema linksta į sąstingį ir senų veiklos metodų konservavimą, antroji skatina pažangą ir tobulėjimą. Kapitalizmas - tai pažanga, socializmas - jos nebuvimas. Šio teiginio nepaneigia nuorodos į tai, kad bolševikai nusikopijavo įvairius

amerikietiškus išradimus. Tą patį darė visos rytų tautos. Būtų loginė klaida daryti iš to išvadą, kad visos civilizuotos tautos turi kopijuoti rusiškus visuomeninės organizacijos metodus.

Socializavimo šaukliai vadina save pažangiečiais, bet propaguoja sistemą, kuriai būdinga pilka rutina ir priešinimasis bet kokiai pažangai. Jie vadina save liberalais, bet siekia panaikinti laisvę. Jie vadina save demokratais, bet siekia diktatūros. Jie vadina save revoliucionieriais, bet siekia valdžią padaryti visagalę. Jie žada rojus palaimą, bet planuoja pasaulį paversti milžiniška kontora. Visi, išskyrus vieną - antraeiliai klerkai biure: kokia patraukli utopija! Koks kilnus kovos obalsis!

Prieš visą šią agitacinę beprotybę yra tik vienas veiksmingas ginklas - protas. Tik sveikas protas gali apsaugoti žmogų nuo pasidavimo iliuziniams svaičiojimams ir tušties pažadams.